

16. Moragas M. Comunicación de masas y tránsito político en España (1975–1980) / Miquel de Moragas Spa // Comunicación y cultura en América Latina: Los límites del debate internacional sobre comunicación. – 1982. – № 7. – P. 151–174.
17. Zugasti R. El papel de la prensa en la construcción de la democracia española: de la muerte de Franco a la Constitución de 1978 / Ricardo Zugasti // CONfines. – 2008. – № 4/7. – P. 53–68.
18. Bru H. V. J. Medios de comunicación del Estado: la tardía transición de la prensa [Електронний ресурс] / Hernández Víctor Bru // Historia del tiempo presente, España. – Режим доступа : <http://www.historiadeltiempopresente.com/web/DocumentosDescargables/Aportaciones/AT59.pdf> (19.09.2011)
19. Cabello M. Factores coadyudantes al consenso periodístico en la transición (1975–1978) [Електронний ресурс] / María Arroyo Cabello // Revista Latina, España. – Режим доступа : http://www.revistalatinacs.org/_2008/alma02/art_arroyo.html (26.09.2011)
20. Cabello M. La prensa española en la democracia (1982–2006). Transformación, concentración y regionalización [Електронний ресурс] / María Arroyo Cabello // Wordpress, España. – Режим доступа : <http://teodulolopezmelendez.wordpress.com/2008/08/11/la-prensa-espanola-en-la-democracia-1982-2006-transformacion-concentracion-y-regionalizacion/> (21.09.2011)

Лазарук Ярина. Переход испанской прессы к демократии (1976–1984 гг.). В статье проанализирован переход испанской прессы к демократии, начиная от 1976 г., когда появились новые прогрессивные издания, обеспечивавшие информационную поддержку демократическим нововведениям нового правительства Испании, и заканчивая 1984 г., когда государственная пресса была приватизирована через открытые аукционы. Первый период перехода печатных изданий характеризуется постепенными трансформациями идеологической прессы – газеты единственной партии времен Франсиско Франко – «Национального движения», становятся собственностью Автономного органа социальных медиа-коммуникаций государства. На протяжении политического перехода к демократии появляются газеты нового формата, преимущественно частной собственности. Начинается период коммерческой журналистики. Государственные печатные издания переживают тяжелый период конкуренции. Старые технологии, манипулятивный способ подачи информации ведут к исчезновению ранее популярных газет. Во избежание разорения печатных изданий государственной собственности правительство Испании принимает решение о приватизации печатных медиа через открытые аукционы.

Ключевые слова: медиа-коммуникации, «бумажный парламент», транзиция, приватизация государственной прессы.

Lazaruk Yaryna. The Transition to Democracy of the Spanish Press (1976–1984). The article analyzes the transition to democracy of the Spanish press from the 1976 year of appearance of new progressive publication, which collaborated with the new government, to the 1984 year of privatization of state press through open auctions. The first period of the transition of the print media is characterized by the gradual transformation of the ideological press. Newspapers of the francoist party National Movement (Movimiento Nacional) become the property of the Autonomous Body of the Social Media Communications of the State (Organismo Autónomo Medios de Comunicación Social del Estado). During the political transition to democracy the private newspapers of the new format appeared in Spain marking the period of the commercial journalism. Old technology and propagandistic journalism of the state periodicals led to the disappearance of once popular newspapers. The Spanish government decided to privatize the property of the Social Media Communications of the State through the public auctions.

Key words: mass media, «paper parliament», Transition, privatization of the state press.

Стаття надійшла до редколегії
19.04.2013 р.

УДК 973:338.2 (47+57) «1981/1989»

Дмитро Крисенко

Економічна політика адміністрації Р. Рейгана щодо СРСР (1981–1989 рр.)

У статті висвітлюється стратегія і тактика Вашингтону щодо Москви у господарській сфері на завершальному етапі «холодної війни» впродовж двох президентських каденцій Р. Рейгана. Основну увагу приділено курсу США в контексті економічної блокади СРСР та організації дипломатичної підтримки цієї акції.

Ключові слова: США, СРСР, санкції, протистояння, нафта, торгівля.

© Крисенко Д., 2013

Постановка наукової проблеми та її значення. Розпад СРСР став однією з найважливіших подій ХХ ст. Про роль та значення зовнішніх чинників у дезінтеграції Радянського Союзу, зокрема США, представники академічних та політичних кіл і донині активно сперечаються. Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників цієї теми слід виділити О. Рудюк, Є. Камінського, А. Дашкевича, О. Потехіна, О. Шевченка, А. Овчаренко, Л. Нежинського, Г. Мурашко, А. Носкова, А. Орлова, А. Флітова, А. Шлезінгера, Д. Боффа, Н. Верта та Д. Едельмана. Втім роль економічних факторів у протистоянні двох країн, на нашу думку, ці автори розглянули недостатньо. Отже, **об'єктом** нашої статті є політика США щодо СРСР у період двох адміністрацій Р. Рейгана (1981–1989 рр.), **предметом** – комплекс економічних методів та технологій, що використовувалися для дезінтеграції євразійської наддержави. **Завдання** цієї розвідки полягають у встановленні авторів економічної війни проти СРСР, висвітленні стратегії і тактики США на цьому напрямі, аналізі ефективності подібних дій.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Системне протистояння Москви та Вашингтону, відоме як «холодна війна», сягнувши свого апогею під час Карибської кризи 1962 р., протягом 1970-х рр. вийшло у фазу розрядки. Проте ситуація докорінно змінилася в 1981 р., коли посаду президента обійняв Рональд Рейган. Своєю головною метою він оголосив перемогу над Москвою способом розхитування радянської системи через використання її внутрішніх слабкостей. За даними Петера Швейцера, адміністрація Рейгана розпочала масштабну програму з руйнування СРСР навесні 1981 р., тримаючи деталі способів її реалізації в секреті від громадськості, уряду та конгресу, оскільки вони виходили за межі міжнародної законності. З її повним змістом були ознайомлені лише декілька вищих політиків США: президент, голова ЦРУ Вільям Кейсі, радник з національної безпеки Річард Аллен та міністр оборони Каспар Уайнбергер.

Засоби досягнення поставленої мети полягали передусім у посиленні гонки озброєнь, втягуванні СРСР у локальні військові конфлікти та економічній боротьбі. Проте одним із найбільш ефективних інструментів, спрямованих на встановлення Pax Americana у світі, була саме економіка. Економічний тиск на радянську державу мав на меті послаблення її могутності й авторитету, зменшення впливу в Європі та в усьому світі, а також доведення «економічної неефективності» соціалістичної системи.

Для підриву економічної бази радянського ладу потрібно було мати чітке уявлення про джерела наповнення його бюджету. Для цього американські аналітики провели спеціальне дослідження. Основним джерелом надходження коштів, які СРСР спрямовував на досягнення своїх цілей, були визначені енергоносії. Згідно з розвіданими, у післявоєнний період 60–80 % його валютних надходжень припадало на експорт нафти та газу, і на початку 1980-х рр. Москва вже міцно сиділа на «нафтовій голці». Враховуючи це, згадані вище американські політики поставили завдання зменшити радянську здатність продавати нафту та газ за високими цінами – з одного боку, та ускладнити для СРСР можливість купувати західні технології – з іншого. Наприкінці ялтинсько-потсдамської епохи світ перетворився у щось на зразок віртуальної біржі, тож ліквідація СРСР могла бути результатом декількох штучно викликаних криз у ній. Отже, у питаннях економіки «стратегія Рейгана» передбачала:

- кампанію для різкого зменшення надходження коштів до Радянського Союзу в результаті зниження цін на нафту у співпраці з Саудівською Аравією, а також обмеження експорту радянського природного газу до Західної Європи;
- комплексні акції світового масштабу із застосуванням таємної дипломатії задля максимального обмеження доступу Радянського Союзу до західних технологій;
- широко організовану технічну дезінформацію з метою руйнування радянської економіки.

Передбачалися дії на декількох напрямках: це, передусім, енергетика, технології та фінанси. Адміністрація президента та інші урядовці, відповідальні за прийняття рішень, доклали значних зусиль для перекриття джерел надходження валюти до СРСР. Для цього потрібно було ускладнити функціонування трубопроводу до Західної Європи, що був на стадії проектування, з одного боку, та знизити світову ціну на нафту, переконавши керівництво Саудівської Аравії – основного світового експортера цієї сировини зняти обмеження ОПЕК на видобуток цієї сировини.

Юридично закріплена та деталізована ця політика у низці президентських директив: NSDD-24 (проти дія Західній Європі у торгівлі з СРСР) [8]; NSDD-41 (заборона на ввезення до СРСР нафтогазового обладнання) [9]; NSDD-66 (заклик до учасників НАТО не погоджувати нових контрактів на закупівлю радянського газу) [10]; NSDD-75 (послаблення зв'язків між СРСР та його союзниками

серед країн «третього світу») [11]. Реалізація цього комплексу заходів мала серйозно послабити позиції головного супротивника.

Важливу роль в економічній боротьбі проти СРСР відіграла співпраця із Саудівською Аравією, що тривала протягом обох строків президентства Рейгана. Це королівство, яке давало понад 10 % світових поставок нафти та 40 % усієї продукції ОПЕК, було єдиною державою, здатною прямо впливати на вартість енергоносіїв. Американсько-саудівський проект зі зниження ціни на нафту почав готуватися одразу після схвалення директиви NSDD-75. І ось у серпні 1985 р., як писали західні журналісти, «у серце радянської економіки було загнано ніж – Саудівська Аравія відкрила шлюзи та залила світовий ринок нафтою» [1, с. 36–37]. До середини 1980-х рр. щорічний видобуток саудівської нафти у середньому становив 2 млн барелів. Улітку 1985 р. вона зросла майже до 6 млн, восени – до 9 млн барелів, а на початку 1986 р. саудівці видобували 10 млн барелів нафти. При екстенсивній системі організації радянського господарського комплексу подібний стан речей означав катастрофу. Світові ціни на цю сировину почали стрімко падати, і якщо в листопаді 1985 р. вартість нафти-сирцю становила 27–30 дол. за барель, то вже через п'ять місяців – лише 10–12 дол. Таким чином СРСР втрачав 10 млрд дол. на рік, тобто майже половину усіх валютних надходжень від експорту. Рейган, який «сподівався розорити Советів», значною мірою досягнув своєї мети: якщо в 1985 р. дефіцит радянського бюджету становив 18,3 млрд крб, то в 1987 р. цей показник сягав 69,2 млрд [2].

За таких обставин політичне керівництво радянської держави було змушене подвоїти продаж золота та збільшити імпорт кредитів. У контексті цього американські економісти підготували ще один удар – знецінили долар. На цій операції Москва втрачала ще близько 2 млрд дол. щорічно.

Водночас зниження цін на нафту означало колосальну економічну перевагу для США: зменшення вартості з 27–30 до 10–12 дол. за барель скоротило американські витрати на енергію на 71,5 млрд щороку. Це означало прибавку до доходів американських споживачів на рівні одного відсотка наявного зростання національного доходу.

Іншим напрямом економічної війни проти СРСР був газовий сектор. Проте перемога на цій «ділянці фронту» могла бути досягнута тільки за наявності єдиного фронту західних держав. Створити його можна було, лише розірвавши енергетичний ланцюг СРСР – Західна Європа, адже будівництво газопроводу Уренгой–Помари–Ужгород ще тривало. Ця лінія мала з'єднати Радянський Союз із європейською газовою системою, що мала своє закінчення у Франції, ФРН та Італії. Для Кремля цей проект можна було охарактеризувати як перспективний та надзвичайно важливий, адже його щорічний дохід від продажу газу становив 32 млрд дол. Ціна на газ була вельми привабливою: Москва запропонувала безпрецедентні умови – фіксовані ціни на 25 років. Натомість радянський уряд розраховував на участь західних банків у фінансуванні закупівель обладнання, а також самого будівництва при знижених відсоткових ставках, гарантованих їхніми урядами. Водночас західні підприємства запропонували продаж високоякісного обладнання за майбутні поставки газу. Але перспективи розширення співпраці СРСР із Західною Європою суперечили планам США, оскільки вони відображали прагнення європейців до «самостійного діалогу зі Сходом». Відповідно, для Вашингтона максимальне подорожчання та затримка будівництва були важливим завданням, на реалізацію якого було спрямовано значні сили.

Як привід для дискредитації СРСР було використано події політичної кризи у Польщі. 29 грудня 1981 р., через 16 днів після введення воєнного стану в цій країні, Вашингтон оголосив ембарго на участь у будівництві радянського газопроводу. Це рішення завдало збитків приблизно 60-м американським фірмам, а також зупинило плани розробки нафтових та газових родовищ за участю Японії на Сахаліні.

Як інструмент впливу на країни Заходу було використано Координаційний комітет з експортного контролю (КОКОМ). Ця міжнародна агенція, у якій, крім США, брало участь ще 16 країн Заходу, була створена в 1949 р. для багатостороннього контролю над експортом до СРСР [7]. Учасники цієї організації розробили та реалізовували стратегію «контрольованого технологічного відставання», яка передбачала укладення реєстрів стратегічних товарів і технологій, що не підлягали експорту до країн східного блоку, а також встановлення обмежень щодо використання товарів і технологій, дозволених для поставок як виняток. На організованій 19 січня 1982 р. зустрічі КОКОМ США оголо-

сили пакет економічних заходів, спрямованих проти СРСР. По-перше, це заборона на продаж Москві стратегічних технологій, у т. ч. комп'ютерів, електронного обладнання, напівпровідників та технологій металургійних процесів. Крім того, передбачалося обмеження будівництва західними компаніями промислових підприємств на території радянського блоку. По-друге, США висунули пропозицію передачі на розгляд КОКОМ усіх контрактів із соціалістичними країнами на суму понад 100 млн дол. – для уникнення можливої передачі секретних технологій. Як наслідок, такий стан речей давав Вашингтону право вето на всі європейські торговельні угоди з Москвою. Третя пропозиція стосувалася створення суворо секретного списку технологій і товарів, що підпадали під ембарго. Подібні пропозиції суперечили інтересам багатьох західноєвропейських країн, тому спроби Вашингтона змусити їх піти потрібним США шляхом, не увінчалися успіхом. Економічний шантаж США натрапив на опір міністрів закордонних справ країн «Спільного ринку». У своєму документі від 24 червня 1982 р., продубльованому через два місяці, вони заявили, що дії США «суперечать міжнародному праву» і що вони не мають наміру їм підкорятися. При цьому уряди Франції, ФРН, Великої Британії та Італії підкреслили, що не збираються відмовлятися від взаємовигідної співпраці із СРСР. На зустрічі «сімки» у Версалі в липні 1982 р. США доклали максимальних зусиль, щоб схилити на свій бік головних союзників, але не зустріли з їхнього боку «розуміння» щодо цього питання. Інтенсивний тиск США на дочірні фірми своїх транснаціональних корпорацій, які діяли на території західноєвропейських країн, для того, щоб вони відмовилися від торгівлі з Радянським Союзом, також зазнав фіаско. У відповідь на це США оголосили про заборону західноєвропейським фірмам, що виробляли устаткування за американськими ліцензіями, торгувати із СРСР і поставили їх перед перспективою введення санкцій. Натрапивши на опір, США 13 листопада 1982 р. змушені були оголосити про скасування ембарго щодо західноєвропейських компаній.

Утім частину західноєвропейських країн Сполученим Штатам усе-таки вдалося схилити на свій бік, і в середині 1980-х рр. технологічна блокада досягла свого піку. Таким чином, Москві було відрізано доступ до потрібних технологій, водночас проти неї провадили технологічний саботаж. Крім того, Рада національної безпеки США прагнула унеможливити отримання банківських кредитів для СРСР. Надзавдання США полягало в тому, щоб підірвати віру банкірів у платоспроможність Москви, а фактично встановити щодо неї санкції. До початку 1980-х рр. західноєвропейські країни не лише давали Москві великі позики, а й робили це за курсом, нижчим від ринкового. Американці прагнули загальмувати надання субсидій, включивши СРСР у групу «відносно багатих» країн (до того він входив до числа країн «середніх отримувачів позик») [6]. За новою оцінкою, що її запропонував Вашингтон, відсоток офіційних експортних кредитів для СРСР мав становити мінімум 11,25 %. Згодом і цей норматив був підвищений до майже 17 % [13, с. 11–12].

Економічна війна проти СРСР почала давати результати з початку 1985 р. – кредити, тверда валюта та технології із Заходу майже не надходили. Принципово важливе для радянського бюджету спорудження сибірського газопроводу тривало, однак строки його закінчення були відсунуті. Зрив його запуску виявився для СРСР серйозним ударом: за здійсненими в 1980 р. розрахунками, Уренгойське родовище мало приносити від 8 до 10 млрд дол. щорічно, а від 1985 р., коли буде введено у експлуатацію другу чергу – від 15 до 30 млрд дол. (залежно від цін на енергоносії). Однак через дії Вашингтона другу гілку трубопроводу так і не було побудовано. До того ж Радянський Союз уже втратив від 15 до 20 млрд дол. через зривання строків експлуатації першої черги.

Падіння ціни на нафту відзначилося для СРСР ще одним економічним ударом – неплатоспроможними опинилися основні покупці радянської зброї. Зброя було другою за значенням після енергоносіїв статтею радянського експорту та йшла переважно до країн Близького Сходу, що збагачувалися за рахунок нафти. Продаж радянської зброї країнам цього регіону під час нафтового буму 1970-х рр. зріс у п'ять разів. Однак найбагатші та найстабільніші покупці радянської зброї внаслідок падіння цін на енергоносії самі опинилися в надзвичайно складній ситуації. Доходи від продажу нафти в таких країнах, як Іран, Ірак та Лівія знизилися у першій половині 1986 р. майже наполовину. Як наслідок, у тому ж році знизився і продаж зброї у середньому на 20 %, або 2 млрд дол. [3].

Утім арсенал засобів господарського тиску на Москву на цьому не був вичерпаний: США вдавалися й до промислового тероризму. Зокрема, у січні 1982 р. президент Рейган схвалив план

ЦРУ із саботажу радянської економіки. Цей план передбачав надходження до СРСР технологій, у яких були закладені приховані недоліки, у тому числі й програмне забезпечення, що, зокрема, спричинило потужний вибух на газопроводі в Сибіру. Про це свідчить у своїх мемуарах Томас Рід (колишній секретар зі справ військово-повітряних сил Ради національної безпеки). Згадує він і про диверсії, що їх організували американські спецслужби. Їх співробітники використовували потребу СРСР у технологічній співпраці з країнами Західного блоку. В разі відмови передавати потрібну технічну інформацію Москва отримувала її обхідними шляхами. США, відповідно, умисне передавали дефектне програмне забезпечення [12, с. 62]. Американці зробили можливим потрапляння до радянських рук комп'ютерної програми, яка згодом спровокувала збої та потужний вибух на газопроводі, що відбувся літом 1982 р. «Фізичних жертв під час вибуху газопроводу не було, проте радянській економіці було завдано значних збитків. Зрештою її банкрутство, а не криваві битви або обміни ядерними вибухами призвели до завершення холодної війни. З часом совети почали розуміти, що вони отримали підставну технологію, проте що вони могли зробити? Ми розуміли, що потрібно заразити кожну клітину радянського Левіафана. Вони ніяк не змогли б з'ясувати, яке обладнання було справним, а яке – з начинкою. Під підозру підпадало все, що й було кінцевою ціллю всієї цієї операції» [12, с. 65]. Рід зазначає, що підриг газопроводу був лише одним із прикладів «холоднокрівної економічної війни» проти СРСР, яку вело ЦРУ під керівництвом В. Кейсі. Факт саботажу на газопроводі не розголошували, а тримали протягом тривалого часу в суворій таємниці [1, с. 51–58].

На початку 1984 р. ЦРУ та Пентагон запустили секретну програму ще більш широкої технологічної дезінформації. Ця програма передбачала поставку до СРСР фальшивих або частково фальшивих даних та інформації, що змушувало радянських спеціалістів приймати хибні технологічні рішення, а значить посилювала недоліки радянської економіки. ЦРУ координувало цю програму через різні канали, запускаючи неповні та помилкові дані. Деякі фіктивні підприємства ЦРУ за кордоном продавали неправильну інформацію радянським агентам, таку як устрій газових турбін, технологія буріння нафти, комп'ютерні схеми, хімічні склади. Програма дала швидкі результати – наприклад, численні збитки були зафіксовані на радянських підприємствах хімічної та машинобудівної галузей, які використовували західні технології. Через посередників до Радянського Союзу постачали (ніби в обхід санкцій) браковані компоненти до газових турбін, пошкоджені деталі комп'ютерів та інше обладнання. Серйозні акції з дезінформації проводив і Пентагон. Передусім це стосувалося технології термолокації та радарів, тактичних літаків та ін. [5, с. 202–203].

Отже, під час другого терміну правління адміністрації Рейгана вимушена відмова від будівництва другої гілки трубопроводу для транспортування природного газу в Західну Європу щорічно позбавляла СРСР виручки у розмірі 7–8 млрд дол. Утрачений у результаті спровокованого падіння цін на нафту на світовому ринку дохід становив 5–6 млрд дол. на рік. Водночас вартість ведення «контрповстанських операцій» радянськими військами проти підтримуваних та озброєваних адміністрацією Рейгана моджахедів у Афганістані сягала 8 млрд дол. на рік. Крім того, військові витрати у відповідь на новий виток гонки озброєнь та програму «зоряних війн» США зростали на 15–20 млрд дол. щорічно. Перелік та сумарна ціна радянських втрат у результаті дій Сполучених Штатів не вичерпується навіть цими даними, але їх достатньо, щоб реально уявити масштаби економічної війни проти Радянського Союзу. Втім численні збитки, звуження дохідної частини радянського бюджету, розпочата «перебудова» та «нове політичне мислення» в СРСР не охолодили антирадянської активності «яструбів» у Вашингтоні, які прагнули виснажити його в економічному плані аж до припинення існування. П. Швейцер у своїй книзі свідчить: «Заборона експортувати технології радянському блоку залишилася фактично незмінною до самого розвалу Радянського Союзу в 1991 році. Низькі ціни на енергоносії і зменшення доходів у твердій валюті лякають Москву і до цього дня... Параметри гонки наддержав у галузі стратегії і ресурсів, встановлені на початку терміну повноважень Рейгана, не змінилися до самого розвалу СРСР» [5, с. 298].

Висновки. Зазначимо, що економіка стала важливою частиною політики США зі зниження ролі СРСР у світі. Її авторами були американські науковці та політики найвищого рангу. Їхня стратегія передбачала ескалацію боротьби проти СРСР на багатьох рівнях, проте головною з них було визнано господарчу галузь. Стратегія і цілі, викладені у президентських директивах, передбачали зниження надходжень до радянського бюджету, максимальне обмеження торгівлі із СРСР та його витіснення зі світових ринків.

Отже, економічний колапс СРСР на межі 1980–1990-х рр. значною мірою був наслідком добре організованої та деталізованої операції США. У результаті цієї безстрокової економічної війни в Радянського Союзу виникли величезні труднощі. Проте складно погодитися з поширеною думкою про те, що СРСР був економічно приречений. Руйнування його було комплексним.

Джерела та література

1. Богатырёв А. На нефтяных дрожжах / А. Богатырёв // Азия и Африка сегодня. – № 1. – 1992.
2. Консолидированный бюджет СССР и России [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/Ve/1995/95-7illarionov/95-7illarionov020.htm>
3. Пономарева Е. Г. Торговля оружием и борьба за мировую гегемонию [Электронный ресурс] / Е. Г. Пономарева // Фонд стратегической культуры. – Режим доступа : <http://www.fondsk.ru/article.php?id=2699>
4. Сайчук М. Адміністрація президента США Р. Рейгана і газопровід Західний Сибір – Європа / М. Сайчук // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Історія. – 2008. – Вип. 94–95.
5. Швейцер П. Тайная стратегия развала СССР / П. Швейцер. – М. : ЭКСМО, 2010. – 304 с.
6. History of OECD [Electronic resource]. – Access mode : http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36761863_1_1_1_1_1,00.html
7. Military Technology and Conventional Weapons Export Controls: The Wassenaar Arrangement. CRS Report for Congress. September 29, 2006 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RS20517.pdf>
8. NSDD 24. Mission to Certain European Countries Concerning Oil and Gas Equipment Exports to USSR and Restricting Credits to Soviet Bloc Countries, 09 February 1982 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/index.html>
9. NSDD 41. December 30, 1981 Sanctions on Oil and Gas Equipment Exports to USSR, June 22, 1982 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/index.html>
10. NSDD 66. East-West Relations and Poland Related Sanctions, November 29, 1982 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-066.htm>
11. NSDD 75. US Relations with the USSR, January 17, 1983 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-075.htm>
12. Reed T. C. At the Abyss: An Insider's History of the Cold War / T. C. Reed. – N.-Y. : Ballantine Books, 2004. – 368 p.
13. USSR: Impact of Credit Restrictions on Foreign Trade and the Economy. CIA Historical Review Program Release as Sanitized. – Office of Soviet Analysis, 1999. – 20 p.

Крысенко Дмитрий. *Экономическая политика администрации Р. Рейгана относительно СССР (1981–1989 гг.).* В статье освещается стратегия и тактика Вашингтона в отношении Москвы в хозяйственной сфере на завершающем этапе «холодной войны» в течение двух президентских терминов Р. Рейгана. Основное внимание уделено курсу США в контексте экономической блокады СССР и организации дипломатической поддержки данной акции; освещена политика в сфере нефтегазового, финансового и технологического комплексов; выяснена зависимость внутренней и внешней стабильности Советского Союза от мировых цен на энергоносители. Установлено, что эскалация напряженности в отношениях с Союзом ССР представляла собой одно из следствий «консервативного поворота» в странах Запада 1980-х гг. Автор пришел к выводу, что вместе с действиями в контексте «мягкой силы» экономика представляла собой важную часть политики США по подрыву авторитета Кремля внутри СССР и, как результат, привела к уменьшению его влияния на мировой арене.

Ключевые слова: США, СССР, санкции, противостояние, нефть, торговля.

Krysenko Dmytro. *Economic Policy of the Reagan Administration Toward the USSR (1981–1989).* The article highlights the strategy and tactics of Washington toward Moscow in the economic sphere to the final stage of the «cold war» during R. Reagan's two presidential mandates. The main attention is paid to the U. S. course in the context of economic blockade of the Soviet Union and diplomatic support of this action. The policy in oil and gas, financial, and technological systems has been contemplated; dependence of internal and external stability of the Soviet Union on energy prices has been showed. It is established that the escalation of tensions in relations with the USSR, represented one of the consequences of «conservative turn» in the West of the 1980's. The author made the conclusion about the important role of economy together with the actions of the context of «soft power» as U. S. policy toward undermine the authority of the Kremlin in the Soviet Union, and as a result, reduce its influence on the world stage.

Key words: the USA, the USSR, sanctions, rivalry, oil, trade.

Стаття надійшла до редколегії
25.04.2013 р.